

www.analyticamk.org // // // // // // // //

ХАОС ВО ЕНЕРГЕТИКАТА. ПОСЛЕДНИТЕ СЛУЧУВАЊА ВО ЕНЕРЕТСКИОТ СЕКТОР ВО МАКЕДОНИЈА

ОКТОМВРИ 2015

COMMENTS

□ ЕНЕРГИЈАТА, како што се знае, е најважна работа не само за нашето функционирање како човечки суштества туку и за нашите општества и модерни држави. Оттука внимателно планирање и инвестирање е од клучно значење за стабилен, безбеден и сигурен проток на енергија во државата. Меѓутоа, ваквиот начин на работа е реткост на Балканот. Многу пати е пишувано за проблемите присутни во енергетскиот сектор во Југоисточна Европа (ЈИЕ), кои се движат од застарена инфраструктура, загадување, социјални немири поради високите сметки, коруптивно однесување, матни инвестиции итн. Еден неодамнешен документ ја сумира ситуацијата на следниов начин:

“Добар познавач на работите го опиша Балканскиот систем како политичка контрола на изворите на економското богатство. Секој од чекорите во еден енергетски проект може да се искористи за лична или партиска корист. Од тендерите може да произлезе мито; градежни фирми поврзани со партиските лидери и нивните сојузници можат да бидат ангажирани; во централите се креираат директорски места, каде што вишокот на партиски лидери може да се вработи и да се обезбедат работни места на пониски нивоа за поддржувачите; приходите од работењето завршуваат во владините куфери; и конечно произведената енергија може да се продава под пазарната цена во корист на други важни политички прашања. «Поради многуте историски и актуелни причини», тврди експерт по ова прашање, «владеењето на правото и квалитетот на јавната администрација се многу слаби (од: [Победници и губитници – кој има корист од корупцијата на високо ниво во енергетскиот сектор на Југоисточна Европа? – линк на англиски](#)).»

Последните случувања во Македонија поврзани со енергетските политики, за жал продолжуваат да покажуваат загрижувачки трендови на лошо планирани идеи за тоа како да се развие овој сектор, каде да се инвестира и во што, додека во исто време се креира една правна несигурност за потенцијалните инвеститори, како и за самите граѓани. Три нови случувања се «ин» оваа есен, а сепак проаѓаат незабележано во јавноста поради тековната политичката криза во земјата, во врска

со скандалот со нелегалното прислушување.

НОВ ЗАКОН ЗА ГАСИФИКАЦИЈА

Најново што ги разбранува круговите во енергетиката е предлог Законот за задолжување од две комерцијални банки – Дојче и Ерсте банка за завршување на одамна предвидената гасификацијата на земјата (од Блок станица 5 до Неготино и Битола и од Скопје преку Тетово до Гостивар) во износ од 90 милиони евра. Планот е да се позајмат 60 милиони евра од Дојче банка и 30 милиони од Ерсте во 7 рати за изградба на 204 километри на гасоводната мрежа, а пак со Клириншкиот долг¹ од Русија во износ од 75 милиони евра да се изградат 60 километри од гасоводната мрежа (од Клевачево до Штип).²

Едно покренато прашање се потребните средства за изградба на километрите гасоводна мрежа: околу 450 илјади евра по километар од задолжувањето и околу 1.2 милиони евра по километар од Клириншкиот долг би биле потребни според она што го планира државата. Нема објаснување зошто е толкава разликата во фондовите за едниот и другиот дел од гасоводната мрежа, што доведува до сомнеж за тоа како е склучена оваа зделка со Русија за исплатата на нивниот долг.

Интересното пак во ново-предложениот Закон за задолжување, е дека постојат одредби со кои им се овозможува на властите тие пари во исклучителни случаи да ги пренаменат за буџетска поддршка (што значи дека може да се редистрибуираат за нешто друго и да не се искористат за целите за кои се земаат). Друго прашање е зошто државата позајмува од комерцијалните банки, кои имаат понеповолни услови на кредитирање, наместо на пример Светска банка која исто така е заинтересирана за финансирање на гасификацијата. Образложението од Владата беше

¹ Поранешниот Советски сојуз ѝ должеше на поранешна Југославија 1.3. милијарди тн. Клириншки долари. Долгот беше редистрибуиран помеѓу поранешните Ју републики на следниов начин: 38% од парите за Србија и Црна Гора, 23% за Хрватска, 15.5% за БиХ и 7.5% за Македонија. Инаку Македонија се уште се обидува да ги добие тие пари назад, и најчесто договорите биле околу тоа да Русите помогнат во изградбата на гасоводот во Македонија, нешто што се’ уште се нема случено.

² Повеќе инфо на [Фактор](#).

дека и покрај тоа што Светска банка покажала интерес, немало конкретна реализација и поради тоа Владата одлучила да побара средства за завршување на гасификацијата од комерцијалните германски банки. Нема објаснување од страна на Светска банка дали е ова точно или не, ниту пак за тоа каков е нивниот став за целата работа. Владата понатаму уверува дека банките имаат цврста контрола на заемите и нема да дозволат било какви малверзации, што на некој начин овие одредби за пренаменување на парите ги прави излишни и не се дава никакво објаснување зошто тие мерки се воопшто влезени во Законот.

Аналитика веќе го покренала прашањето за ваквиот вид на закони што Владата ги подготвува и Собранието ги усвојува во скратена постапка. Ова е загрижувачка пракса која што не прекинува иако станува збор за заеми кои што даночните обврзници еден ден ќе ги враќаат. Забелешка за сличен ваков закон за МЕРСО (заем од ЕБОР) беше дека: “Иако тука нема ништо нелегално, бидејќи се работи за заем кој што ќе мора да го враќаат даночните обврзници во интерес е законот да биде носен во нормална постапка, каде што повеќе општествени чинители би можеле да се вклучат во дебатата. Ваквата практика на носење закони по скратени постапки кога се работи за подигнување на кредити/позајмици итн. е забележана и кај други случаи што покажува неотвореност на надлежните кога се работи за потреба од земање финансиски средства да вклучат и други субјекти во расправата, па макар тоа биле и само пратениците на пленарна сесија, (од: [Како до финансиска транспарентност и отчетност кај институциите и компаниите во енергетскиот сектор во Република Македонија](#)).

ЧЕСТИ МЕНУВАЊА И ДОПОЛНУВАЊА НА ЗАКОНОТ ЗА ЕНЕРГЕТИКА

Ова е, исто така, нешто што постојано се случува, за што и Аналитика известуваше во минатото без разлика дали стануваше збор за невообичаено високите парични казни за општините кои нема да успеат да водат евиденција за нивната потрошувачка на енергија ([Анализа на последниот предлог за изменување и дополнување на Законот за енергетика од јули 2012](#)) или пак за централизацијата на гасификација во земјата ([Анализа на Законот за изменување и](#)

дополнување на Законот за енергетика од мај 2013 година). Во сите случаи она што е забележливо е недостатокот на транспарентност и јавна дебата за овие промени што подоцна резултираше со законски решенија кои се претежно не-спроведливи. Уште еден пример за ова е следниот случај:

Во 2014 година беа усвоени нови амандмани, при што за секоја градба, зграда, нова или стара, без разлика дали е за јавна, приватна или комерцијална употреба, стан или кука ќе треба да се извади енергетски пасош. Сепак, по многу поплаки, Законот всушност никогаш не се спроведе во реалност и мораше да се врати на доработка при што нови измени беа предложени во 2015 година. Последното за овие сертификати за енергетски карактеристики е дека за старите станови, куќи итн. нема да биде задолжително да се има енергетски пасош додека земјата не стане членка на Европската унија. До тогаш само новоизградените објекти ќе треба да имаат сертификат за енергетски карактеристики на згради и за сите правни и јавни институции ќе мора да се обновува на секои 10 години, наместо 3, како што беше предвидено со претходните измени на законот.

Впечатокот што се добива е дека најважните измени во Законот за енергетика се прават без темелно испитување на влијанието што ќе го имаат во земјата. Нема пробен период, никој не знае дали се прават анализи за тоа како одредени промени ќе се спроведуваат и какви ќе бидат последиците, што обично резултира со тоа да Законот се враќа на преработување и повторно се става на гласање. Чести промени можат да бидат штетни исто како и никакви промени. Тие создаваат несигурност (многу луѓе извадија сертификати за своите стари станови кога старите мерки станаа задолжителни, а потоа се воведоа нови измени) што може да има негативно влијание врз инвестициите и реформите. Македо-

нија заостанува во спроведувањето на мерките за енергетска ефикасност и ѝ треба квалитетно разработена стратегија за тоа како да се забрза процесот, а не да оди напред назад со промените во законот. Фокус на создавање на одамна предвидениот Фонд за енергетска ефикасност или давање поддршка на општините и куќните совети за реновирање ќе бидат многу поефикасни мерки отколку само наметнување на задолжителни мерки кои повеќето и онака не можат да си ги дозволат.

СЛУЧАИ ПРОТИВ МАКЕДОНИЈА ПРЕД СЕКРЕТАРИЈАТОТ НА ЕНЕРГЕТСКАТА ЗАЕДНИЦА

Последно, но не и помалку важно е отворениот спор на државата со Енергетската заедница. Во 2014 година Владата на Република Македонија, односно одговорното Министерство за економија одлучи да ја одложи либерализацијата на пазарот на електрична енергија за домаќинствата до 2020 година, велејќи дека тоа ќе оди во фази, бидејќи потрошувачите не се подготвени за зголемување на цените што оваа либерализација ќе го донесе. И покрај повиците од граѓанското општество, експертската заедница и самата Енергетска заедница, Македонија продолжи со својот план и либерализација беше одложена³. Ова

³ Истражувачите на Аналитика на времето напишаа: Аналитика констатира дека Македонија не може да ја избегне либерализацијата на пазарот на електрична енергија и затоа државата мора да ги спроведе сите потребни мерки за намалување на употребата на електрична енергија за греење поради што граѓаните особено се погодени од евентуално зголемување на цената на електричната енергија, а тие мерки се подобрување на енергетска ефикасност на домовите, инсталирање на калориметри за централно греење, топлински пумпи и ефикасни печки на дрва за греење и гасификација. Повеќе на: http://analyticamk.org/images/Files/Odlozuvanje_na_liberalizacija-reakcija_na_Analitika_final_66256.pdf

секако го крши Договорот за Енергетската заедница, кој предвидува целосна либерализација на пазарот на електрична енергија од 1-ви јануари 2015 година. Во моментот се води случај против Македонија пред Секретаријатот на Енергетската заедница, чиј што исход е неизвесен. Последните изјави од Секретаријатот на оваа тема се дека ако Македонија ја забрза либерализацијата, Енергетската заедница ќе ја запре постапката против државата. Ова го изјави за македонските медиуми Директорот на Секретаријатот господинот Јанез Копач. Тој исто така изјави дека на овој начин ќе се избегнат казните што би се вовеле за земјата (како што се запирање на финансиските средства и фондови на ЕУ за енергетски проекти). Според него, пазарот на електрична енергија може да се отвори во целост пред 2020 година и дека се' што е потребно е еден тразнзиционен период за тоа да се случи побрзо (повеќе информации на: [24 Вести](#)).

Македонија не може да си дозволи да губи пари наменети за енергетскиот сектор. Реформите одат бавно, увозот на електрична енергија стабилно се движи на околу 40% од вкупната потрошувачка, енергетската интензивност се' уште е повисока од просекот на ЕУ, за мерките на енергетска ефикасност како што е споменато треба пари итно, кај обновливите извори на енергија, исто така, се потребни инвестиции, на мрежата ѝ треба постојано реновирање итн., што ја доведува земјата во позиција каде што се казните/санкциите од страна на Енергетската заедница се најмалку посакуваниот исход. Цената за сето тоа на крајот ќе биде платена од страна на потрошувачите, преку високите сметки, дишењето на загаден воздух, престојувањето во ладни домови и така натаму. □

□ Напишала: Соња Ристеска / sristeska@analyticamk.org
Истражувачки и менаџмент координатор
Аналитика Тинк Тенк
www.analyticamk.org / info@analyticamk.org